

Az év végi pihenő jó alkalom hosszabb közlemények olvasására. Néhány régi adósságot „törlesztettem” az újév körül.

Az *Online Magazin* Hálón is elérhető változatában (www.onlineinc.com/onlinemag/) található *Lisa Dallape Matson* és *David J. Bonski*, egy könyvtáros és egy információtechnikával foglalkozó szakember kérdése: *Kell-e a digitális könyvtárba könyvtáros?* (A folyóirat 1997. novemberi számában, azaz a fenti címen a [/NovOL97/matson11.html](http://NovOL97/matson11.html) állományban.)

Az amerikai National Drug Intelligence Centerben a digitális információszolgáltatások fejlesztésén dolgozó két szerző párbeszédével kezdődik az írás. Ebből elsősorban az derül ki – hányadszor immár? –, hogy a könyvtáros és a számítástechnikus miközben ugyanarra gondolnak, más szavakat használnak (pl. *controlled vocabulary*, illetve *metadata*, bár ez nem biztos, hogy igaz a szintén megemlítt *searching of literature* és a *data mining* kifejezésekre).

Bevezető kérdésük, amelyre az irodalomból kerestek választ, így hangzik: *Mi is az a digitális könyvtár?* A válaszok emlékeztettek arra, amikor az információ szó különböző definícióit kerestük kb. tizenöt évvel ezelőtt, és több mint harmincnál álltunk meg. Nos, amiben ők megállapodtak, az számunkra is elfogadható: „A digitális könyvtár olyan könyvtár, amely állományának egészét vagy annak lényeges részét számítógéppel feldolgozható formában őrzi, alternatívaként, pótlásként vagy kiegészítésként a hagyományos nyomtatott és mikrofilmen rögzített anyagok mellett, amelyek jelenleg meghatározóak a könyvtári gyűjteményekben.” Szépl!

Megjegyzik azt is, hogy az általuk vizsgált két, a témával foglalkozó jelentős cikk jól mutatja, milyen hasadás van az irodalomban attól függően, hogy a technika vagy a könyvtárosság fontosságát hangsúlyozzák. Véleményük szerint ez hamis beállítás, és azt az érzést kelti, hogy a technika átveszi a könyvtáros szakma helyét. A könyvtár – legyen digitális vagy másmilyen – azért van, hogy használója megtalálhassa az információt. A két oldalnak

figyelembe kell vennie a másik terület szakmai ismeretanyagát, és együtt kell működnie. Semmi szükség sincs arra, hogy az elmúlt száz év könyvtárosi ismereteit feláldozzák az új technika oltárán.

Persze az új technika hatalmasabb annál, mint-hogy lebecsüljük, hiszen életünk minden területére hatással van. Ezért a könyvtárosoknak is meg kell küzdeniük új szerepkörükért. A szerzőpáros három ilyet sorol fel, nem kizárólagosan:

- a könyvtáros mint fejlettebb szolgáltató, azaz mint aki SDI, CA szolgáltatásokat nyújt, elébe menve az igényeknek;
- a könyvtáros mint a szerzői jogok, azaz a licenckérdések és az elektronikus közvetítés mély ismerője;
- a könyvtáros mint kapcsolattervező a rendszerben, akinek tapasztalatai vannak arról, hogy mi a felhasználó igénye, hogyan használja és dolgozza fel az információt.

A könyvtáros ezután is teszi azt, amit eddig: adatokat alkot az adatokról, még akkor is, ha ezt most *metaadat*nak (*metadata*) nevezik. Megmarad a szerepe a visszakeresésben is, mert bár a különböző rendű és rangú információfelhasználók küzdenek azért, hogy mindegyikük asztaláról elérhető legyen az Internet, a képzetlen információkeresők számára nem hatékony, ha maguk próbálkoznak a szükséges ismeretek megszerzésével, még akkor sem, ha egyre jobb keresőművek (pl. AltaVista, Lycos) használhatók már.

A szerzők következtetése: a digitális könyvtárnak szüksége van a könyvtárosokra. Ha a technika nagy erősökösorozó, akkor a digitális könyvtáros lehet a nagy erő. Úgy legyen.

Az *Online Magazin*ban nem csak ilyen „sokszor lerágott csontokat” találhatunk. A júliusi számban például *Daniel P. Dem* – kis túlzással – félelmetes cikkét olvashatjuk *Lábnymok és ujjlenyomatok a kibertérben: a nyom, amit magad mögött hagysz* címmel ([/JulOL97/dern7.html](http://JulOL97/dern7.html)). Abból indul ki, hogy a való világban sok nyomot hagyunk magunk után. Hitelkártyánk árulkodik vásárlásaink körülményeiről, útleveleink fényképe, a kölcsönzött

videokazetták jegyzéke, telefonjaink és még szemeteszákunk is nyomokat hagynak. Vásárolt házunkról a polgármesteri és a földhivatal tud, és folytatható a sor. Remélhetőleg gondolataink még megmaradhatnak a magánszférában.

Mindez igaz a kibertérben is. Abban a pillanatban, ahogy gépünk a hálózatra kapcsolódik, navigálunk az adatóceánban – még ha sokan nincsenek is ennek tudatában –, kis örvényeket keltünk, aktivitásunk nyomon követhető.

Sok esetben ez csak idegesítő lehet számunkra, de eredményezhet a cégünkkel szemben pert, előnybe kerülhetnek versenytársaink, sőt elveszíthetjük állásunkat is miatta.

Jó tehát tudni arról, ki mindenki szaglászhat utánunk, még akkor is, amikor már rég kikapcsoltuk számítógépünket. Fel kell hagyni azzal az illúzióval, hogy van netikett, erkölcsi vagy szakmai tisztesség, műszaki vagy jogi védelem. Azt kell feltételeznünk, hogy ami lehetséges, az megtörténhet.

Tessék csak figyelni! Már önmagában az, hogy valakinek *account*-ja van egy szolgáltató- vagy online géphez, elárulhat egy kíváncsi érdeklődőnek olyan dolgokat róla, amelyeket nem szeretne nyilvánosságra hozni: a valódi nevét, ha tudja a login nevet, vagy fordítva; a keretrendszer, amelyet futtat; hol található a saját könyvtára és postafiókja; milyen felhasználócsoporthoz tartozik. Ha netán a hozzáférés-engedélyezést helytelenül állították be, akkor pedig mások olvasni és esetenként írni tudják állományainkat, és futtathatják programjainkat. Ha programunk telnet- vagy ftp-démonokat is tartalmaz, akkor alkalom van a betérésre is. Ha Win95-öt, WinNT-t használunk, és kábeltévén keresztül kapcsolódunk a hálózatra, akkor merevlemezünk más felhasználó hálózati szomszédságán keresztül közös tulajdonná válhat.

Sokakról árulkodik aláírásrekordjuk (*signature*) vagy más közszemlére tett állományuk, de szerepelhetünk olyan névkatalógusokban is, amelyekben már nem szeretnénk. (Persze ezért a fenntartó jogilag felelős.) Ebbe a kategóriába tartoznak a vakáció alatt az e-levelekre automatikusan válaszoló programok. Még listákon is megjelennek ilyen válaszok. (Mintha csak a betörőknek találták volna ki! Ha már itt tartunk, akkor megjegyezhetjük azt is, hogy a levelezőlistáinkon beállított *nomail* utasítás is elárulhatja, hogy most éppen nem leszünk ott-hon.)

Némi paranoiával végigvizsgálhatunk minden Internet-alkalmazást a levelezéstől a Hálón való navigálásig, vagy a keresőrobotokkal való kereséig. Mindenütt naplózhatják tevékenységünket, még az ún. anonim eftépezés közben is. Érdemes kipróbálnunk azt is, hogy nevünk és IP-címünk hány helyen található meg egy-egy keresőrobot adatbázisában.

Nos, ezek után feltehető a kérdés, hogy egyének vagy kormányhivatalok vajon nem csapolják-e meg a „kábeleket”, és nem hallgatózik-e a gerinchálózatban a Nagy Testvér? A szerző úgy tartja, hogy valószínűleg nem, de nem lehetünk biztosak benne. A helyi hálózatban könnyű, az Interneten már nehezebb, de nem lehetetlen. Az esély kicsi, de aki aggódik, az vagy titkosítsa üzeneteit, vagy ne használja a hálózatot.

A cikk nem szeretné elkedvetleníteni az olvasót, csak rá akarja ébreszteni arra, hogy személyiségi jogaink veszélyben lehetnek.

Mit is tehetünk? Tanuljuk meg azt, hogy más emberek mi mindent képesek megtudni rólunk, és ezt vegyük figyelembe minden karakter leütésekor, és minden egérekattintáskor.

Rendszeresen végezzük el az ún. *Privacy Test*-et, és keressük meg magunkat a Useneten és a Hálón. Munkahelyi Internet-hozzáférés mellett is gondoljuk meg, hogy magánügyeinkre legyen saját hozzáférési jogunk (*account*), és ezen használjuk-e teljes nevünket vagy sem.

Végül itt is érvényes az, hogy akkor cselekszünk helyesen, ha ugyanolyan mértékben tiszteletben tartjuk mások személyiségi jogait, mint amennyire megkívánjuk, hogy tiszteletben tartsák a miénket.

A közleményt érdemes megkeresni, mert számos kapcsolópontot tartalmaz egyrészt a kukkolók (*cookies*), másrészt az említett *Privacy Test* témakörében. De el lehet indulni a Hálón a www.cdt.org címről is, amely a Center for Democracy and Technology címlapja.

* * *

Az új év elsőként kapott e-leveleinek egyike a Heriot-Watt University Library Internet Resource Centre által kiadott *Internet Resources Newsletter* legújabb, 40. számáról szól. Erről a forrásról már írtam korábban, de talán nem hiábavaló megismételni, mert az egyik legjobb a maga nemében, és Európában készül. Címe: www.hw.ac.uk/libWWW/irn/irn40/irn40.html (figyeljünk a nagybetűkre!).

Egyik állandó rovatában, a Nice Web Sitesban találtam rá a *Research Index* nevű oldalra, amely a világ ipari és vállalati területeiről származó hírek, nézetek és kommentárok adatbázisindexe, úgy, ahogy azok megjelennek az Egyesült Királyság sajtójában, és sok színvonalas üzleti folyóiratában. A *Research Index*nek két fejezete van. A vállalati adatbázis több mint 10 000 brit és nemzetközi vállalatról ad információt, míg az ipari index az általános anyagot dolgozza fel több mint 300 témakör szerint. A nyomtatott formát 1965 óta készítik, az online kiadás 14 hónapot tartalmaz és hetente kétszer frissítik. Címe: www.researchindex.co.uk/.

Példaként ide másolom az ipari index információk rendszere témakörében talált négyszáz valahány találatból az elsőt:

* 29-DEC-97 THE BEST SOFTWARE BUSINESS BILL GATES DOESN'T OWN* (FORTUNE p:68)

Már csak a *Fortune* című lapot kell kézbe vennünk, hogy megtudjuk, miért szomorú Bill. (Ezt még tessenek szilveszteri bohóságoknak tekinteni, amelynél a dolog azért hasznosabb.)

* * *

Egy kis válogatást adok még a 40. IRN-ben közzölt keresőrobotokból és katalógusokból:

Search Centre Index Page

(www.tka.co.uk/search/)

A technika és használatának leírása mellett a legfontosabb helyekre is rámutat.

The Spider's Apprentice

(www.monash.com/spidap.html)

Hogyan használjuk a keresőgépeket.

Nagyon hasznos tudnunk, hogy sok tematikus keresőgép is található.

Energysearch (www.energysearch.com/)

Az adatbázis 180 000 dokumentumot tartalmaz, több mint 500 helyről.

BuildingOnline's Search Engine

(www.BuildingOnline.com/blsearch.shtml)

Az építészet és mélyépítés területén több mint 160 000 oldalt indexelt.

Academic Directory (<http://acdc.hensa.ac.uk/>)

Az ac.uk címtartomány Háló-szervereinek lapjait indexeli.

(Figyeljünk a www.hensa.ac.uk/uksites/index.html címre is, mert ez az Egyesült Királyság Internet gépeit figyeli.)

UK Engineering Search Engine

(www.eeul.ac.uk/uksearch.html)

Ezen a címen több mint 34 000 brit hálóoldalon kereshetünk.

The Combined Index

(www.muscat.co.uk/EngineeringCouncil/)

Az brit mérnöki társaságok indexe.

Végül egy oktatást érintő katalógus:

Global Resources And Directory of Educational Sites: GRADES

(www2.classroom.net/databases/grades/edufind.html)

A többi is szíves figyelmükbe ajánlom.

Összeállította: Horváth Péter

Jelentkezési felhívás új könyvtárosasszisztens tanfolyamra az OMIKK-ban

Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár új könyvtárosasszisztens-képző tanfolyamot indít, amelyre ezúton felvételt hirdet.

A tanfolyam a művelődési és közoktatási miniszter 10/1995. (IX. 22.) számú rendelete alapján szerveződik. Időtartama hozzávetőlegesen 1 év, féléves megosztással. Az oktatás elsősorban gyakorlati jellegű, amely a vizsgakövetelményekben is érvényesül. Az új tanfolyam elnevezésben azonos ugyan a korábbi „könyvtárosasszisztens” tanfolyammal, de tartamában és képesítési elismertségében nem. Rövidebb a képzési idő, szűkebb a tematika, következésképpen a képesítési fokozat is alacsonyabb. Így a 2/1997. (I. 31.) MKM módosító rendelete alapján végzett hallgató munkaköre *könyvtáros asszisztens*, amely D kategóriájú besorolásnak felel meg.

Tanfolyamunkra elsősorban azoknak az érettségizett hallgatóknak a jelentkezését várjuk – **1998. március 12-ig bezárólag** –, akik a könyvtári munka gyakorlatát akarják rövid idő alatt elsajátítani, és a szövegszerkesztésben is jártasságot kívánnak szerezni.

A tanfolyam **kezdési időpontja** a jelentkezők számától függ (előreláthatóan május hónap).

A tanfolyam **részvételi díja** félévenként: 25 000,- Ft.

A **záróvizsga költsége** hallgatónként 3500–5000,- Ft.

A foglalkozásokat hetenként egy alkalommal, várhatóan csütörtöki napokon tartjuk 8 órától 17 óráig. 12 órától 13 óráig ebédszünet. Felvételi vizsga nincs. A jegyzetellátás kölcsönzés formájában történik. A felvételtől mindenki írásbeli értesítést kap, és ezzel egy időben közöljük az oktatás indításának pontos idejét. A július–augusztusi hónapokban a tanítás szünetel.

Jelentkezésüket **írásban kérjük benyújtani** az alábbi címre:

Országos Műszaki

Információs Központ és Könyvtár

1088 Budapest, Múzeum u. 17.

„Könyvtárosasszisztens-képzés 1998”

Érdeklődni lehet személyesen vagy telefonon: **Mártyán Gyulánál**, 138-2300/154 m.